

Muistilista tasa-arvotyön laadunvalvontaan

MUISTILISTAN TARKOITUS: Antaa vinkkejä ja inspiraatiokysymyksiä tasa-arvosuunnitelman tarkkailuun sekä tavoitteiden toteutumisen seuraamiseen. Muistilistan tarkoituksena on toimia suunnittelun, prosessien ja työtehtävien jakamisen apuna. Muistilista ei korvaa tietämystä tai arvoja, vaan sen tarkoituksena on herättää ajatuksia esimerkiksi siitä, mitä asioita tasa-arvotyössä olisi hyvä muistaa ottaa huomioon.

Muistilistaa voi käyttää eri tavoin tarpeesta ja käytössä olevasta ajasta riippuen. Voitte joko käydä läpi koko listan esimerkiksi opettajankokouksessa tai koulutuspäivässä, tai valita muutamia osioita tai osion jonka käynte läpi. Muistilistan eri osiot voidaan myös jakaa pienryhmien kesken ja/tai niitä voidaan käydä läpi pidemmällä aikavälillä.

Muistilista toimii niin kirjallisten muistiinpanojen ja ohjeiden kuin käytännön työn suunnittelemisen tukena. Sitä voi myös käyttää välineenä jo tehtyjen tasa-arvotoimenpiteiden ja -suunnitelmien tarkastamiseen.

Muistilistan perustana ovat kolme osaa, jotka tasa-arvolain mukaisesti tulee sisällyttää tasa-arvosuunnitelmaan:

- 1) selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta ("Tasa-arvotyön ankkurointi"),
- 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi ("Määränpää ja tie määränpäähän", "Edistää tasa-arvoa", "Estää syrjintää") sekä
- 3) arvio aikaisemmassa tasa-arvosuunnitelmassa olleiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista ("Dokumentaatio ja arviointi").

Jotta tasa-arvotyö olisi tuloksellista ja tuntuisi merkitykselliseltä, tasa-arvotyön tulee pohjautua omaan kouluun ja koulun arkeen.

Yhteinen työ

- Ovatko sekä oppilaat että opettajat osa tasa-arvoa edistävää työtä?
- Miten tehtävät ja vastuu jakautuvat oppilaiden ja henkilökunnan kesken?
- Kuka koordinoi ja kuka vastaa tasa-arvotyöryhmän työtä koskeviin kysymyksiin?
- Miten koulun johto tukee tasa-arvotyötä?
- Millä tavalla annetaan tilaisuus keskustella ja kommentoida tehdyn tasa-arvotyön tuloksia ja toimenpiteitä?
- Miten työstä, sen läpiviennistä, toteuttamisesta ja seurannasta tiedotetaan?
- Milloin ja miten toimintaa seurataan ja arvioidaan?
- Tietävätkö kaikki miten he voivat osallistua työhön?
- Onko teillä riittävästi resursseja toimintaa varten tai onko niitä tarkoitus varata?
- Ketkä ovat nimetyt vastuuhenkilöt (sekä seurantavastuu että operatiivinen vastuu)?

Teoria

- Miksi tasa-arvoa edistävä työ on merkityksellistä peruskoulutuksessa?
- Miten teorian avulla selitetään epätasa-arvon rakentuminen, miksi epätasa-arvo jatkuu ja miten epätasa-arvoinen tilanne tulisi korjata koulussanne?
- Mitä sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja normikritiikki tarkoittavat konkreettisesti tasa-arvoa edistävässä työssä koulussa?
- Tasa-arvotyössä on kyse työskentelystä tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän estämiseksi. Mitä tämä tarkoittaa teidän koulussanne?

Poliittinen asiakirja

- Millä tavalla viittaatte keskeisiin dokumentteihin työssänne: laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta ja perusopetuksen opetussuunnitelma?
- Onko kunnassanne olemassa jo tehtyjä tasa-arvosuunnitelmia, joita voisitte hyödyntää?

Tavoitteet ja visiot suunnitelmassa

- Onko koulun oma tavoite ja sen yhteys koulun laillisiin velvoitteisiin muotoiltu asiakirjaan?
- Miten saadaan kaikki tietoisiksi ja osallisiksi koulun tasa-arvotyön tavoitteista ja välitavoitteista?

Käsitteet

- Oletteko määritelleet ja avanneet käsitteitä koululähtöisillä esimerkeillä ja varmistaneet, että kaikilla on yhteinen ymmärrys käsitteistä ja siitä, mitä ne tarkoittavat? Usein käsitteitä voidaan pitää itsestään selvinä (kuten tasa-arvo ja syrjintä). Etenkin jos teette kyselyitä on tärkeää, että käsitteet määritellään niin, että oppilaat ja henkilökunta ymmärtävät kysymykset.

Tämänhetkinen tilanne koulussa

- Tasa-arvotyön lähtökohtana on erilaiset asiakirjat ja lait, ja koulun tämänhetkistä tilannetta tulee tarkastella näiden asiakirjojen ja lakien kautta. Voitte esimerkiksi miettiä, mitä tietoa teillä on jo (esim. tilastoista arvosanoista, ainevalinnoista, puheenvuorojen ottamisesta tai poissaoloista) ja mitä tietoa pitäisi vielä kerätä?
- Kuka/ketkä ovat vastuussa sukupuolijakaumaa (tyttö, poika, muu) koskevasta tiedonkeruusta ja siitä, miten tiedonkeruu tulisi toteuttaa (kysely, haastattelu, havainto tai tilastointi)?
- Kuka/ketkä analysoivat ja työstävät tuloksia ennen raportointia?
- Miten tulokset ja mahdolliset toimenpiteet raportoidaan oppilaille ja henkilökunnalle?
- Millaisia tasa-arvohaasteita tilanneanalyysi tuo esiin? Löytyykö esimerkiksi syrjintää (huomioi välitön ja välillinen syrjintä)?

Tasa-arvoa edistävät toimenpiteet

- Millä tavalla oppilaiden kanssa keskustellaan, tiedotetaan ja reflektoidaan tasa-arvosta, normeista ja syrjinnästä? Esim. teemapäivinä, tukioppilaspäivinä tai opetuksessa. Nostetaanko kouluissa esille erilaisten tilaisuuksien järjestelyjen yhteydessä tasa-arvo?
- Ylläpidetäänkö oppilaiden tasa-arvotietämystä ja syrjinnän ehkäisemisen tietämystä?
- Käytetäänkö oppilasarviointeja tai kysytäänkö luokassa suoraan epätasa-arvoisista kokemuksista? Tarkastavatko opettajat toistensa töitä tai omaa materiaaliaan ja opetusmenetelmiään? Kerätäänkö ja jaetaan kokemuksia jatkuvasti ja jos, niin miten?
- Miten opettajat ottavat tasa-arvoa edistävää työtä osaksi opetustaan?
- Millä tavoin opettajat yrittävät opetuksessaan esim. murtaa sukupuolijakaumaa työmarkkinoilla?
- Miten henkilökuntaa jatkokoulutetaan (myös sijaisia) tasa-arvon edistämistyön metodeissa ja oppilaiden ja opettajien tasa-arvoisessa kohtaamisessa?
- Miten tasa-arvotyö laitetaan asialistalle opettajakokouksissa ja kokouksissa huoltajien kanssa?
- Miten koulu varmistaa, että ulkopuoliset luennoitsijat tai muut henkilöt, jotka ottavat epäsäännöllisesti osaa koulutyöhön, noudattavat koulun tasa-arvotyön linjaa? Pyydetäänkö heitä esimerkiksi miettimään etukäteen luennon sisältöä myös tasa-arvonäkökulmasta?

Suunnitelman kehitys ja toteuttaminen

- Kuka on vastuussa suunnitelmasta (toimenpiteistä, vastuuhenkilöistä ja aikataulusta) ja toimenpiteiden toteutuksesta, seurannasta ja arvioinnista?
- Miten voidaan taata, että suunnitelma toteutetaan aikataulussa? Onko aikataulu realistinen?
- Millaisia osatavoitteita ja konkreettisia toimenpiteitä toimintaan sisältyy? Miten niitä voidaan mitata tai arvioida?

Koulun arvoperusta

- Näkyykö koulun arvoperusta, johon tasa-arvo myös sisältyy, kaikessa koulun työssä ja miten se ilmenee?

Syrjinnän estäminen

- Mitä koulussa tehdään sopimattoman ja loukkaavan käyttäytymisen ehkäisemiseksi?
- Onko häirintään tai kiusaamiseen puuttumista mietitty koulussa sukupuolinäkökulmasta? Sukupuoleen perustuva häirintä on yksi merkki epätasa-arvosta. Millä tavalla koulun työssä on huomioitu se, että oppilaita kohdellaan eri tavoin heidän sukupuolensa perusteella tai sen perusteella mitä ympäristö odottaa heidän sukupuolestaan, sukupuoli-identiteetistään tai sukupuolen ilmaisustaan?
- Sukupuolta loukkaavaa käytöstä voi ilmetä seksuaalisena häirintänä, sukupuoleen perustuvana kiusaamisena (häirintänä joka johtuu sukupuolesta), seksisminä, homofobiana ja transfobiana. Millä tavalla oppilailla ja henkilökunnalla on tietämystä tunnistaa erityyppisiä sukupuoleen liittyviä loukkaavia käytöksiä kouluympäristössä?
- Millä tavoilla oppilaita ja koulun henkilökuntaa tuetaan sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai seksuaalisuuteen liittyvien stereotyyppien haastamisessa?
- Miten oppilaita ja henkilökuntaa tuetaan puuttumaan loukkaavaan käytökseen ja tilanteisiin kouluympäristössä?
- Kenen puoleen käännetään tai kenelle ilmoitetaan sukupuolisesta häirinnästä tai seksuaalisesta häirinnästä? Mistä tiedon löytää ja onko huoltajilla myös pääsy tähän tietoon tai samantapaiseen tietoon?
- Miten koulussa edetään häirinnän kanssa? Onko puuttumiseen olemassa yhtenäinen linja?
- Onko oppilailla ja henkilökunnalla luottamusta siihen, että koulu puuttuu sukupuoleen perustuvaan häirintään?
- Kuka keskustelee tilanteen osallisten kanssa? Miten, missä ja milloin keskustelua käydään? Mikä on tavoite ja mitkä ovat toimenpiteet? Pidetäänkö seurantakeskusteluja? Otetaan huoltajiin yhteyttä?
- Mitä tehdään, jos häirintä ei lopu tai jos häirintä alkaa uudelleen?

- Millä tavalla huolehditaan (rehabilitoidaan) tekijästä tai häirintää kohdatusta henkilöstä? Jos on kyse yleisestä häirinnästä esim. seksistisestä kielestä, miten aihetta käsitellään ryhmässä, luokassa tai kouluissa? Miten tuetaan oppilaita tekemään ja käyttäytymään toisin loukkaavissa tilanteissa?
- Seksuaalisen häirinnän määritelmään sisältyy myös seksuaalinen hyväksikäyttö. Sisältyykö seksuaaliseen hyväksikäyttöön puuttuminen koulun toimintasuunnitelmaan?

Tasa-arvotyön kirjaaminen ja arviointi

- Miten ja minne tasa-arvotilanteen analyysi ja koulun tasa-arvoa edistävät toimenpiteet kirjataan?
- Mihin muotoon dokumentointi tallennetaan? Sisältyykö se tasa-arvosuunnitelmaan, yhdenvertaisuussuunnitelmaan, osaksi kiusaamisen vastaista työtä vai ovatko toimenpiteet integroituna lukuvuosisuunnitelmaan?
- Miten ja mihin syrjintää ja häirintää koskevat toimenpiteet dokumentoidaan?
- Miten hyviä toimintamalleja ja menetelmiä, jotka kehittyvät erilaisista tilanteista otetaan talteen? Miten henkilökunnan kokemuksia hyödynnetään?
- Missä ja miten tasa-arvotyö nostetaan esille? Tarvitaanko siihen erilaisia ohjeita oppilaille ja henkilökunnalle?
- Mistä tieto tasa-arvotyöstä löytyy? Netistä, koulun vuosikertomuksesta tai koulukalenterista?
- Miten koulussa tehtävä tasa-arvotyö arvioidaan?
- Miten seuraatte, että tavoitteilla on ollut tarkoituksenmukainen vaikutus ja että tavoitteet saavutetaan? Mitä teette jos ilmenee, että tavoitteenmukaista muutosta ei ole tapahtunut? Miten dokumentoitte hyviä tapoja tai epäonnistuneita yrityksiä?
- Kuka tekee arvioinnin ja miten?
- Tasa-arvon edistäminen on jatkuva prosessi, koska epätasa-arvo voi ilmetä uusissa tilanteissa ja uusissa muodoissa. Miten varmistetaan, että arvioinnin tavat ovat ajan tasalla? Tasa-arvosuunnitelmaa olisi hyvä päivittää vuosittain.
- Missä tilanteissa ja foorumeissa päivitetty suunnitelma esitetään ja hyväksytään?
- Miten koulun tasa-arvotyö integroidaan osaksi jatkuvaa toimintaa?
- Miten tasa-arvotyö on kytketty osaksi koulun toiminnan laadunvarmistusta?
- Miten prosessi sovelletaan koulun omiin laaduntarkastusrutiineihin, osaksi lukujärjestelmää tai otetaan osaksi erilaisten teemapäivien, aktiviteettien tai juhlapäivien näkökulmaa?